

Małgorzata Leszczyńska*, Katarzyna Puchalska**

IMPLIKACJE DLA BEZPIECZEŃSTWA EKONOMICZNEGO KRAJOWYCH GOSPODAREK, WYNIKAJĄCE Z EKSPANSJI PRZEDSIĘBIORSTW MIĘDZYNARODOWYCH

Streszczenie

Cel: Ze względu na swój potencjał ekonomiczno-finansowy przedsiębiorstwa międzynarodowe oddziałują na pozostałe podmioty zagranicznej i międzynarodowej polityki ekonomicznej, w tym zwłaszcza na organizacje międzynarodowe oraz gospodarkę narodową państw przyjmujących. W artykule wpływ ten przedstawiono z punktu widzenia problemu bezpieczeństwa ekonomicznego i niezależności gospodarek narodowych. Stąd jego głównym celem jest próba określenia z tej perspektywy efektów działalności przedsiębiorstw międzynarodowych. Artykuł koncentruje się w szczególności na aspektach wpływu kapitału zagranicznego, w tym bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ), na bezpieczeństwo ekonomiczne gospodarek narodowych. **Hipoteza:** Rosnąca dynamika napływu kapitału zagranicznego może prowadzić do spadku bezpieczeństwa ekonomicznego kraju. **Metody:** W opracowaniu wykorzystano metodę analizy literatury fachowej, metodę monograficzno-opisową oraz analizy danych statystycznych, które pochodzą z baz danych UNCTAD, IGCC oraz GUS. Okres objęty badaniami to lata 2010–2021. **Wnioski:** Przeprowadzone badania literaturowe pozwalają stwierdzić, że we współczesnym świecie bezpieczeństwo ekonomiczne jest nie tylko związane z postępem społeczno-ekonomicznym i z możliwościami rozwojowymi poszczególnych państw, ale i z oddziaływaniem otoczenia międzynarodowego, w tym funkcjonowania korporacji transnarodowych, które dysponują znaczną siłą ekonomiczną. Z kolei biorąc pod uwagę badania empiryczne i ocenę sytuacji z perspektywy bezpieczeństwa ekonomicznego, można wskazać, że występuje stosunkowo słaby stopień uzależnienia polskiej gospodarki narodowej od kapitału zagranicznego, pomimo wzrostu dynamiki jego napływu w formie bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Wniosku tego nie można jednak postawić, biorąc pod uwagę perspektywę globalną i dynamicznie zmieniającą się sytuację geopolityczną i gospodarczą. **Implikacje dla teorii i praktyki:** Wzmagająca się aktywność korporacji transnarodowych na rynkach międzynarodowych jest źródłem współczesnej szerokiej dyskusji naukowej. Problemów dostarcza przy tym zarówno precyzyjne okre-

* Uniwersytet Rzeszowski, e-mail: mleszczynska@ur.edu.pl, ORCID: 0000-0002-8117-8788.

** Uniwersytet Rzeszowski, e-mail: kpuchalska@ur.edu.pl, ORCID: 0000-0002-3924-8447.

ślenie relacji korporacji z innymi uczestnikami stosunków międzynarodowych, jak i diagnoza przejawów ich oddziaływania na międzynarodowe środowisko, w tym także na światową sferę polityczną oraz politykę kraju przyjmującego, a także jego gospodarkę narodową. **Oryginalność i wartość:** W artykule podjęto próbę oceny wpływu ekspansji przedsiębiorstw międzynarodowych na bezpieczeństwo ekonomiczne i niezależność gospodarki narodowej kraju goszczącego.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo ekonomiczne, gospodarki narodowe, przedsiębiorstwa międzynarodowe, korporacje transnarodowe, bezpośrednie inwestycje zagraniczne

Wstęp

W dobie współczesnej globalizacji przepływ kapitału zagranicznego jest zjawiskiem obiektywnym, stanowiącym wypadkową zachowań wszystkich uczestników międzynarodowych stosunków gospodarczych. Jest on efektem internacjonalizacji stosunków międzynarodowych i liberalizacji wymiany handlowej. Jego transfer dokonuje się w bardzo różnorodnych formach, a mianowicie w postaci: kredytów, lokat portfelowych, bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ, ang. *foreign direct investment* – FDI), zwłaszcza poprzez działalność przedsiębiorstw międzynarodowych (PM, ang. *International Enterprise*) zwanych też korporacjami transnarodowymi (KTN, ang. *Transnational Corporations*) i odbywających się w ich ramach fuzji i przejęć. Problem ich oddziaływania na gospodarkę kraju przyjmującego kapitał zagraniczny był rozważany przez wielu autorów, choć do tej pory jeszcze nie wykształciła się spójna teoria na ten temat. Warto podkreślić, że międzynarodowa działalność tych podmiotów budzi wiele kontrowersji wśród wielu badaczy już niemal od pół wieku. Początkowo postrzegane tylko przez pryzmat zagrożeń dla suwerenności gospodarek narodowych, z czasem zyskały miano katalizatorów wzrostu gospodarczego.

Problemy te były wielokrotnie podnoszone przez społeczność międzynarodową i dyskutowane w ramach Organizacji Narodów Zjednoczonych. Podkreśla się, że posiadając ogromne zasoby finansowe, korporacje transnarodowe mogą manipulować procesami politycznymi i gospodarczymi w krajach i regionach, przyczyniając się do przyjęcia niezbędnych im praw. Ponadto, mając sieci oddziałów na całym świecie i zajmując dużą część rynków wielu towarów i usług, mogą one manipulować polityką cenową, łamiąc przepisy antymonopolowe krajów, a także wypierając w ten sposób konkurentów i opanowując nowe

rynki¹. Ich doświadczenie handlowe zdobywane na rynku globalnym, a także wypracowane metody zarządzania i organizacji międzynarodowej produkcji często o wiele lat wyprzedzają rozwiązania stosowane w krajowych przedsiębiorstwach. Wejście korporacji transnarodowej do kraju goszczącego powoduje wystąpienie szeregu efektów ekonomicznych i społecznych. Zagadnienie to ma wiele pozytywnych aspektów². Po pierwsze: ich ważne znaczenie jest związane z potęgą ekonomiczną. Działalność korporacji spełnia bowiem w gospodarce światowej wiele ważnych funkcji, które służą rozwojowi i przemianom w skali globalnej, regionalnej i krajowej. Realizując swą politykę ekspansji (inwestycyjnej, kooperacyjnej czy handlowej), korporacje dokonują przemieszczania zasobów i zdolności wytwórczych, pobudzają wzrost i efektywność gospodarczą³. Po drugie: funkcjonowanie tych przedsiębiorstw może rodzić szanse rozwoju gospodarczego ze względu na działania na rzecz poprawy konkurencyjności czy wdrażania nowych modeli zarządzania. Jednak nieograniczona ekspansja przedsiębiorstw międzynarodowych może implikować zagrożenia dla gospodarki narodowej kraju goszczącego. J.E. Stiglitz trafnie zauważył, że silna pozycja w gospodarce światowej korporacji transnarodowych spowodowała, że zaczęły one systematycznie „zawłaszczać” część funkcji dotychczas przypisywanych jedynie państwom⁴.

Biorąc pod uwagę, że bezpieczeństwo jest zjawiskiem obejmującym kilka dyscyplin i specjalności naukowych, a więc ma charakter interdyscyplinarny, w artykule przyjęto, że bezpieczeństwo ekonomiczne jest jednym z wymiarów bezpieczeństwa państwa i jego polityki i odnoszone jest ono do gospodarki narodowej⁵. Przyjęto w nim tezę, że wykorzystanie zewnętrznych czynników rozwoju gospodarczego w postaci napływu kapitału zagranicznego i działalności przedsiębiorstw międzynarodo-

¹ D.S. Beloshitskii, O. Patlasov, *Transformation Of Transnational Corporations Influence On The Economic Security Of Countries* [w:] *National Interest, National Identity and National Security*, ed. I. Savchenko, „European Proceedings of Social and Behavioural Sciences”, 2021, vol. 102, s. 111–118.

² K. Poznańska, M. Kraj, *Badania i rozwój w korporacjach transnarodowych*, Warszawa 2015, s. 14–15, 61–62.

³ *Korporacje transnarodowe w procesie globalizacji*, Globalizacja, <http://globalizacja.genialne.info> (24.09.2022).

⁴ J.E. Stiglitz, *Globalizacja*, Warszawa 2004, s. 26.

⁵ Inną perspektywę badawczą bezpieczeństwa – lokalną i regionalną – prezentują takie prace, jak: G. Bonusiak, D. Boratyn, *Bezpieczeństwo społeczności lokalnych*, Rzeszów 2020; P. Dziekański, *Bezpieczeństwo ekonomiczne wyzwaniem współczesnego regionu – próba oceny syntetycznej*, „Kultura Bezpieczeństwa. Nauka – Praktyka – Refleksje”, 2014, nr 16, s. 121–140.

wych w kraju jest możliwe tylko wtedy, gdy gospodarka narodowa wzmacnia swoją zdolność do skutecznego przeciwstawiania się zewnętrznym naciskom o charakterze prawno-ekonomicznym z ich strony. Tylko z tego punktu widzenia bowiem działalność korporacji transnarodowych może przyczynić się do tworzenia podstaw zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego kraju przyjmującego i równoczesnego budowania bezpieczeństwa ekonomicznego państwa i jego gospodarki, a także funkcjonującego w jego ramach społeczeństwa⁶. Bezpieczeństwo ekonomiczne w takim ujęciu utożsamiane jest bowiem nie tylko z niezakłóconym funkcjonowaniem gospodarek, ale i ich niezależnością, a także zapewnieniem komparatywnej równowagi z gospodarkami innych krajów. Stąd w artykule pojęcie bezpieczeństwa ekonomicznego odniesiono nie tylko do gospodarki narodowej, ale też do perspektywy międzynarodowej i globalnej. W tym rozumieniu łączą się ze sobą dwa elementy: ekonomiczny i politologiczny. Chodzi bowiem także o stworzenie lepszego ładu światowego, umożliwiającego indywidualny dobrobyt społeczny obywateli państw narodowych. Z kolei napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych ma szczególnie ważne znaczenie w obliczu współczesnej dynamiki rozwoju światowego i tendencji globalizacyjnych.

Co do zasięgu oddziaływania bezpieczeństwa ekonomicznego w wymiarze egzogenicznym, warto podkreślić, że analizowana w artykule determinanta, w postaci ekspansji przedsiębiorstw międzynarodowych i realizowanych za ich pośrednictwem bezpośrednich inwestycji zagranicznych, może być odniesiona nie tylko do funkcjonowania przedsiębiorstw krajowych, ale i właśnie procesów gospodarczych dokonujących się w wymiarze narodowym. Wychodzi się tu też z założenia, że definicje bezpieczeństwa ekonomicznego należy współcześnie odnosić zarówno do możliwości, jak i zagrożeń dla procesów rozwojowych, wskazując na rolę powiązań międzynarodowych w ich zapewnieniu. Na wagę tych uwarunkowań wskazuje się też bowiem w kontekście gwarancji niezagrożonego rozwoju, będącego efektem właściwego kształtowania współzależności ekonomicznych danej gospodarki z zagranicą.

Celem niniejszego artykułu jest próba określenia efektów ekspansji przedsiębiorstw międzynarodowych z perspektywy bezpieczeństwa ekonomicznego i niezależności gospodarki narodowej. Artykuł koncentruje

⁶ M. Leszczyńska, *Bezpieczeństwo ekonomiczne państwa a rozwój gospodarki i społeczeństwa*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy” 2018, nr 55, s. 289–298.

się w szczególności na aspektach wpływu kapitału zagranicznego, w tym BIZ, na bezpieczeństwo ekonomiczne gospodarek narodowych. Przyjęto też hipotezę badawczą określającą, że rosnąca dynamika napływu kapitału zagranicznego może prowadzić do spadku bezpieczeństwa ekonomicznego kraju goszczącego.

W artykule dokonano krytycznego przeglądu fachowej literatury naukowej, w tym krajowej i zagranicznej, oraz wykorzystano dane statystyczne dotyczące działalności korporacji transnarodowych i przepływu BIZ publikowane przez GUS, IGCC oraz UNCTAD. Zastosowano metodę monograficzno-opisową oraz analizy danych statystycznych w ujęciu czasowym i przestrzennym. W zakończeniu zawarto dyskusję wyników i wnioski końcowe.

Przedsiębiorstwa międzynarodowe jako obiekt badań naukowych

Przedsiębiorstwa międzynarodowe są charakterystycznym elementem współczesnej gospodarki światowej. Oddziałują na rozwój procesu globalizacji poprzez swój wpływ na światową gospodarkę, a ich obecność może przejawiać się w dwóch formach: pośredniej i bezpośredniej⁷. Z wszystkich podmiotów gospodarczych mają one największe zdolności dostosowania się do ery globalizacji i kształtowania tego procesu. Uchodzą w nim za głównych „aktorów” ekonomicznych. Są źródłem nowoczesnej techniki i technologii oraz ważnym kanałem jej przepływu do państw, w których tworzą swoje filie. Przez decyzje dotyczące lokalizacji produkcji w różnych miejscach przyczyniają się do restrukturyzacji gospodarek i wzrostu współzależności między krajami⁸. Podmioty te okazują się skomplikowanym i trudnym do jednoznacznego sklasyfikowania obiektem badań⁹. Odzwierciedla to między innymi sama różnorodność terminów służących nazwaniu tych podmiotów (określanych także mianem międzynarodowych, wielonarodowych, ponadnarodowych czy globalnych) oraz brak powszechnie przyjętej definicji. Tym niemniej, przy-

⁷ A. Jarczewska-Romaniuk, *Korporacje w procesie globalizacji*, „Sprawy Międzynarodowe”, 2003, nr 1, s. 140.

⁸ I. Zabielska, M. Fierek, *Korporacje transnarodowe jako podmiot procesu globalizacji*, <http://www.konferencja.edu.pl/ref8/pdf/pl/Zabielska-Fierek-Olsztyn.pdf>, s. 4 (17.09.2021).

⁹ I. Allen, *International Entrepreneurship Theory: Past, Present and Way Forward*, „Entrepreneurial Business and Economics Review”, 2016, no. 4, s. 93–103.

miotnik transnarodowy¹⁰, użyty w odniesieniu do korporacji, podkreśla ich zdolność do stałego i świadomego działania poprzez granice państw i ponad nimi¹¹. W literaturze przedmiotu funkcjonują różnorodne definicje tych szczególnych przedsiębiorstw¹². Jedne z nich kładą nacisk na kwestie własnościowe, inne skupiają się głównie na organizacyjno-strukturalnym czy funkcjonalnym wymiarze działalności korporacji. Zazwyczaj za przedsiębiorstwo międzynarodowe uznaje się takie, które spełnia warunek prowadzenia działalności biznesowej opartej na kontroli zarządczej i własności aktywów przynajmniej w dwóch krajach, a zatem nie wystarczy, aby podmiot dokonywał importu czy eksportu dóbr lub usług oraz inwestycji portfelowych, aby uznać go za przedsiębiorstwo międzynarodowe. W niniejszym opracowaniu korporacja międzynarodowa jest rozumiana jako przedsiębiorstwo międzynarodowe i podmiot prowadzący działalność samodzielnie lub z partnerem czy partnerami w co najmniej dwóch krajach¹³. Warto jednak podkreślić, że w literaturze przedmiotu zarówno pojęcie przedsiębiorstwo międzynarodowe, jak i korporacja transnarodowa czy międzynarodowa są często traktowane zamiennie.

Przedsiębiorstwo międzynarodowe to takie, które posiada międzynarodową sieć sprzedaży oraz wyposażenie produkcyjne umożliwiające uzyskanie przewagi konkurencyjnej w wyniku wykorzystania skali działania, zagranicznej orientacji kulturowej czy międzynarodowego rozproszenia kapitału akcyjnego. Ze względu na te cechy korporacje międzynarodowe korzystają z uprzywilejowanej pozycji. W praktyce tworzą filie i oddziały tam, gdzie mają przewagę technologiczną czy też mogą korzystać z niższych kosztów pracy i niskich podatków. Przejawem adaptowania się korporacji transnarodowych do zmian na rynkach międzynarodowych jest tworzenie filii zagranicznych (tzw. spółek córek). W związku z tym w literaturze anglojęzycznej pojawiła się też definicja korporacji transnarodowych wskazująca, że taka korporacja nie jest luźnym zbiorem przedsiębiorstw, lecz takim, który jest koordynowany z ośrodka strategicznego (centrali) w kraju macierzystym, ze względu na wspólne cele i strategię¹⁴. Korporacje transnarodowe tworzą zintegrowa-

¹⁰ Przedrostek trans- oznacza 'przez, z jednej strony na drugą, poza, nad, ponad, poprzez'.

¹¹ *Korporacje transnarodowe*, Słownik stosunków międzynarodowych, <http://stosunki-miedzynarodowe.pl/sownik> (23.09.2022).

¹² K. Puchalska, A. Majka, *Internacjonalizacja przedsiębiorstw sektora MSP. Istota – formy – bariery*, Rzeszów 2021, s. 24.

¹³ J. Rymarczyk, *Biznes międzynarodowy*, Warszawa 2012, s. 235.

¹⁴ G. Ietto-Gillies, *Transnational Corporations and International Production. Concepts, Theories and Effects*, Cheltenham 2005, s. 8; M. Gorynia, O. Samelak, *Przegląd*

ny, międzynarodowy system powiązań gospodarczych, podporządkowany wspólnej strategii¹⁵.

Szczególnie istotna jest tu ewolucja funkcjonowania korporacji w kierunku generowania powiązań z lokalnymi firmami, co uznaje się za niezwykle ważny czynnik podnoszenia poziomu innowacyjności miejsc lokalizacji działalności korporacji transnarodowych i ich międzynarodowej konkurencyjności¹⁶.

Zmiany dokonujące się obecnie w działalności korporacji transnarodowych, jak pisze M. Wdowicka¹⁷, dotyczą następujących aspektów:

- 1) zwiększenia koordynacji oraz integracji działań i funkcji rozproszonych geograficznie;
- 2) wzrostu elastyczności i dostosowania produkcji do specyficznych potrzeb lokalnych;
- 3) pogłębiania się specjalizacji w działaniach i strategiach utrwalających przewagę konkurencyjną, co prowadzi do generalnej reorganizacji firm, polegającej na koncentrowaniu się firmy na kluczowych dziedzinach i zlecaniu działań mniej znaczących strategicznie, dodatkowych (w tym działań obarczonych wyższym poziomem ryzyka oraz niezaawansowanych technologicznie) na zewnątrz, na zasadzie outsourcingu;
- 4) rozproszenia produkcji w skali globalnej (w poszukiwaniu tanich czynników produkcji) przy jednoczesnej koncentracji funkcji zarządczych w kraju macierzystym oraz zwiększającej się decentralizacji sektora B&R i centrów innowacyjnych (lokowanie ich w takich miejscach na świecie, które oferują dostęp do profesjonalnych usług biznesowych, kreatywnego środowiska, innowacyjnych klastrów oraz współpracę z wiodącymi uniwersytetami, ośrodkami badawczymi i zaawansowanymi technologicznie przedsiębiorstwami);
- 5) dywersyfikacji działalności firm, polegającej na przyłączaniu (w wyniku fuzji i przejęć) nowych, niepokrewnych działalności, w tym głównie z sektora finansowego, w celu zmniejszenia ryzyka inwestycyjnego oraz zwiększenia udziałów korporacji w rynku globalnym.

badan nad funkcjonowaniem filii korporacji transnarodowych w Polsce, „Gospodarka Narodowa” 2013, nr 10, s. 69–91.

¹⁵ *Korporacja międzynarodowa*, Encyklopedia Zarządzania, <https://mfiles.pl/pl> (7.09.2022).

¹⁶ M. Wdowicka, *Ewolucja działania korporacji transnarodowych i jej znaczenie w gospodarce lokalnej* [w:] *Wybrane problemy miast i aglomeracji miejskich na początku XXI wieku*, red. J. Parysek, „Biuletyn IGS-EiGP UAM w Poznaniu”, seria „Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna”, 2008, nr 6, s. 71–72.

¹⁷ *Ibidem*, s. 71–72.

Zmiany w działalności przedsiębiorstw międzynarodowych, a zwłaszcza ich dynamiczny rozwój, powodują przeobrażenia nie tylko w gospodarkach narodowych krajów na całym świecie, ale także w globalnym systemie międzynarodowych stosunków gospodarczych. Efekt ich działań spotkać można obecnie w każdym aspekcie życia współczesnych społeczeństw: społecznym, kulturowym, politycznym czy ekonomicznym. To właśnie przedsiębiorstwa międzynarodowe w tak bardzo zliberalizowanym świecie – nie państwa narodowe – decydują o wymianie międzynarodowej, jej wielkości i obszarach. Sposób i zasięg oddziaływania przedsiębiorstw międzynarodowych zależy od wielu czynników związanych ze zmianami w ich działalności, strategiami rozwoju, jak i przemianami zachodzącymi w ich otoczeniu.

Zewnętrzne cele rozwoju gospodarki wynikające z ekonomii międzynarodowej a polityka państwa i przepływy kapitału zagranicznego

Bezpieczeństwo ekonomiczne stanowi jeden z aspektów bezpieczeństwa państwa i jest jednym z celów jego polityki zewnętrznej¹⁸. Zapewnienie bezpieczeństwa ekonomicznego wpisuje się też ściśle w koncepcję rozwoju gospodarki otwartej, ukierunkowanej na przyjmowanie kapitału zagranicznego oraz działalność korporacji transnarodowych w krajach przyjmujących, w tym tych mniej rozwiniętych – o niższym poziomie rozwoju cywilizacyjnego. W coraz większym stopniu zwraca się uwagę na możliwości rozwoju państwa¹⁹, a także tworzenie warunków do budowania potencjału ekonomicznego poprzez wzrost jego znaczenia na arenie międzynarodowej, a także przeciwdziałania w tym zakresie ewentualnym zagrożeniom zewnętrznym²⁰. W tym ostatnim znaczeniu łączy się to m.in. z zachowaniem kontroli nad gospodarką narodową przy zapewnieniu równego traktowania podmiotów krajowych i zagranicznych. Wychodzi się tu z założenia, że w celu zwiększenia dynamiki rozwoju gospodarczego, efektywności gospodarki i jakości życia system gospodarczy powinien pozwalać tworzyć i wykorzystywać współzależności gospodarcze o charakterze międzynarodowym²¹. Ważne

¹⁸ J. Kostecki, *Wpływ czynników zewnętrznych i wewnętrznych na bezpieczeństwo ekonomiczne Polski*, Warszawa 2016, s. 53–80.

¹⁹ *Otwarcie. Konkurencyjność. Wzrost*, red. K. Żukrowska, Warszawa 2016, s. 231.

²⁰ *Strategia korporacji*, red. M. Ciszewska-Mlinaric, Warszawa 2015, s. 155–157.

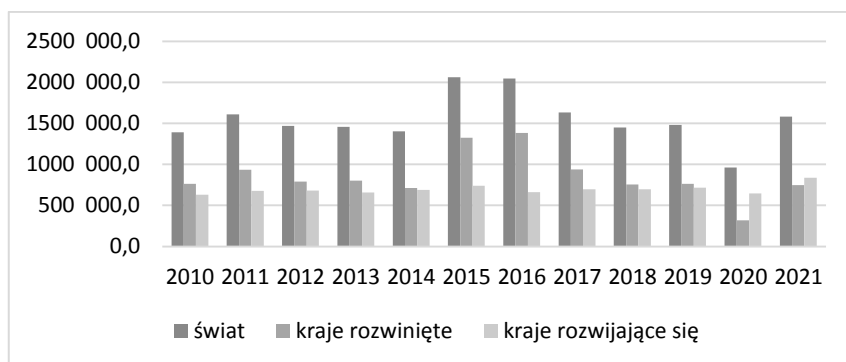
²¹ M. Gasz, *Znaczenie korporacji transnarodowych w gospodarce światowej*, „Ekonomia i Prawo”, 2012, nr 4, s. 31.

jest więc tu rozpatrywanie nie tylko kluczowych wskaźników rozwojowych na poziomie makroekonomicznym, istotnych z punktu widzenia dobrobytu społecznego, tj. produktu krajowego brutto i tempa jego wzrostu, inwestycji brutto, ale i wielkości eksportu oraz importu, skali i struktury napływu inwestycji zagranicznych (w tym BIZ)²² czy zestawienia produktu krajowego brutto czołowych gospodarek z przychodami największych korporacji transnarodowych. Poprawa perspektyw makroekonomicznych ma bezpośredni pozytywny wpływ na zdolność przedsiębiorstw wielonarodowych do inwestowania.

Według UNCTAD globalne przepływy bezpośrednich inwestycji zagranicznych w 2021 roku wyniosły 1,58 biliona dolarów, co oznaczało wzrost o 64% w porównaniu z wyjątkowo niskim poziomem w 2020 roku. Znaczną dynamikę wykazały fuzje i przejęcia (M&A) oraz szybki wzrost finansowania projektów międzynarodowych ze względu na luźne warunki finansowania i duże pakiety stymulacyjne w zakresie infrastruktury²³. Jednak w 2022 roku globalne środowisko dla międzynarodowego biznesu i inwestycji zagranicznych zmieniło się dramatycznie. Wojna na Ukrainie – oprócz długotrwałych skutków pandemii – powoduje także potrójny kryzys – żywnościowy, paliwowy i finansowy w wielu krajach na całym świecie. Warto podkreślić, że wynikająca z tego niepewność inwestorów może wywrzeć znaczną presję na spadek globalnych BIZ w tym roku. Jednak także inne czynniki wpłyną negatywnie na przepływy BIZ w 2022 roku. Jest to nawrót COVID-19 w Chinach, wraz z ponownym blokowaniem obszarów, które odgrywają ważną rolę w globalnych łańcuchach wartości (GVC), co może jeszcze bardziej ograniczyć nowe inwestycje zwłaszcza w korzystających z nich branżach. Z kolei presja inflacyjna, a także oczekiwania podwyżki stóp procentowych w największych gospodarkach spowolnią rynki fuzji i przejęć oraz wzrost międzynarodowego finansowania projektów. Podobnie negatywne nastroje na rynkach finansowych i oznaki nadchodzącej recesji mogą przyspieszyć spadek przepływów w ramach BIZ. Jednak istnieją również czynniki, które mogą nieco poprawić negatywny trend, a są to przede wszystkim duże pakiety pomocy publicznej przyjęte dla inwestycji infrastrukturalnych, z wieloletnimi okresami realizacji. Warto podkreślić, że międzynarodowe fuzje i przejęcia oraz transakcje finansowe przedsiębiorstw międzynarodowych, w porównaniu do lat wcześniejszych, nie straciły jednak jeszcze znacząco na sile, co przedstawia wykres 1.

²² Por. K. Raczkowski, *Bezpieczeństwo ekonomiczne. Wyzwania dla zarządzania państwem*, Warszawa 2012.

²³ *World Investment Report 2022, Chapter 1 – Global Investment Trends and Prospects*, UNCTAD, <https://worldinvestmentreport.unctad.org> (28.09.2022).

Wykres 1. Przepływy BIZ w latach 2010–2021 (mln USD)

Źródło: opracowano na podstawie: *World Investment Report in excel format, FDI inflows, by region and economy, 2010–2021*, UNCTAD, <https://worldinvestmentreport.unctad.org> (27.09.2022).

Analizując strukturę przepływów BIZ w 2021 roku, można zauważyć, że prawie 3/4 globalnego wzrostu było spowodowane ożywieniem w krajach rozwiniętych (wykres 1), gdzie napływy osiągnęły 746 mld dolarów (a więc ponad dwukrotnie więcej niż w 2020 roku). Wzrost był spowodowany głównie poprzez fuzje i przejęcia oraz wysoki poziom zysków zatrzymanych przedsiębiorstw międzynarodowych. To z kolei doprowadziło do znacznych wewnątrz korporacyjnych przepływów finansowych i istotnych wahań BIZ w dużych centrach inwestycyjnych. Wysokie poziomy tych zysków niepodzielonych w 2021 roku były wynikiem rekordowych zysków międzynarodowych korporacji. Rentowność największych 5000 przedsiębiorstw międzynarodowych podwoiła się do ponad 8% sprzedaży. Wysokie były też zyski zwłaszcza w krajach rozwiniętych, ze względu na uwolnienie stłumionego popytu, a także niskie koszty finansowania i znaczne wsparcie rządowe. Pomimo jednak wysokich zysków zapotrzebowanie przedsiębiorstw międzynarodowych na inwestycje w nowe aktywa produkcyjne za granicą pozostawało jednak słabe. Podczas gdy finansowanie projektów międzynarodowych zorientowanych na infrastrukturę wzrosło o 68%, a międzynarodowe fuzje i przejęcia zwiększyły się o 43% w 2021 roku, liczba inwestycji wzrosła tylko o 11%, tj. wciąż o 1/5 poniżej poziomów sprzed pandemii. W wyniku oddziaływania wyżej wymienionych czynników należy stwierdzić, że globalne przepływy BIZ w 2022 roku prawdopodobnie będą poruszać się po trajektorii spadkowej, a tylko w najlepszym przypadku pozostaną na tym samym poziomie. Nowe działania projektowe już wykazują oznaki zwiększonej awersji do ryzyka wśród inwestorów. Wstępne dane za I kwartał 2022 roku pokazują, że liczba projektów gre-

enfield spadła o 21%, z kolei międzynarodowe transakcje finansowania projektów o ok. 4%²⁴.

Pozycja korporacji w gospodarce światowej w ostatnich latach stale wzrasta zarówno pod względem liczby, zaangażowania kapitału, jak i udziału w światowym produkcie brutto, eksporcie oraz transferze technologii. W czołówce największych firm świata dominują podmioty pochodzące z największych gospodarek, tj. Stanów Zjednoczonych oraz Chin. To one często dyktują warunki państwom, gdy ich polityka zagraża interesom koncernów (tabela 1). W obecnym czasie aż kilkaset największych firm stało się graczami politycznymi, architektami światowego społeczeństwa. Warto tu podkreślić, że 800 największych niefinansowych firm świata tworzy ok. 50% światowego PKB. Poza tym przypada na nie 60% globalnej kapitalizacji giełdowej. Z kolei przychody 500 największych firm globalnych z rankingu magazynu „Fortune” wahają się w ostatnich latach w okolicach 40% wartości produkcji całej globalnej gospodarki.

Tabela 1. Ranking korporacji transnarodowych o największym rocznym przychodzie w 2021 roku

Lp.	Nazwa przedsiębiorstwa	Branża	Przychody (w mln USD)
1	Walmart	sprzedaż detaliczna	559 151
2	State Grid	produkcja energii elektrycznej	386 618
3	Amazon.com	sprzedaż internetowa	386 064
4	China National Petroleum Corporation	paliwa kopalne	283 958
5	China Petrochemical Corporation	paliwa kopalne	283 728
6	Apple	informatyka	274 515
7	CVS Health	opieka zdrowotna	268 760
8	UnitedHealth Group	opieka zdrowotna	257 141
9	Toyota	motoryzacja	256 722
10	Volkswagen Group	motoryzacja	253 965

Źródło: opracowano na podstawie rankingu Fortune Global 500, www.fortune.com (25.09.2022).

Specyfika współczesnych, rozwojowych trendów globalnych wskazuje więc, że w klasyfikacji bazującej na ogólnych wskaźnikach makroekonomicznych, nieuwzględniającej zwłaszcza kwestii otwartości gospodarki, trzeba dokonać pewnych modyfikacji. Okazuje się ona bowiem już niewystarczająca²⁵ w odniesieniu do zewnętrznych celów rozwoju

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ Por. B. Ocicka, *Współczesne strategie zarządzania międzynarodowymi łańcuchami dostaw*, „Studia Ekonomiczne”, 2016, nr 283, s. 61–74.

gospodarek państw w drugiej dekadzie XXI wieku. W tej kwestii P.Y. Grygorovych proponuje wyodrębnić takie zewnętrzne cele gospodarcze jako samodzielną grupę celów rozwojowych gospodarek²⁶. Na uwagę zasługuje bowiem zwłaszcza napływ inwestycji zagranicznych (w tym BIZ), wzrost poziomu konkurencyjności międzynarodowej krajowych gospodarek, a także skutki funkcjonowania korporacji transnarodowych w gospodarkach państw przyjmujących. Wyzwania w perspektywie średnio- i długoterminowej należy także określać z uwzględnieniem specyficznych właściwości rozwoju społeczno-gospodarczego poszczególnych państw²⁷. W grupie celów makroekonomicznych, związanych z bezpieczeństwem ekonomicznym gospodarki, proponuje się konsekwentne przewyższanie barier rozwojowych i zwrócenie uwagi na krytyczny poziom kilku wskaźników makroekonomicznych odnoszących się do ekonomii międzynarodowej. Chodzi tu m.in. o ocenę strategicznej zależności od importerów, która wynika z krytycznego poziomu konsumpcji importowanych artykułów żywnościowych (nieprzekraczanie 30% progu bezpieczeństwa). Jest to związane też z rolą danego państwa jako eksportera dostarczającego głównie surowce na rynki światowe, gdyż poziom eksportu przemysłu przetwórczego w krajach rozwiniętych stanowi nie mniej niż 40% eksportu ogółem. W odniesieniu do udziału inwestycji w PKB wskaźnik powinien przekraczać poziom odtworzenia. Kontrolę powinien podlegać też wskaźnik udziału inwestycji zagranicznych w produkcji globalnym.

W odniesieniu do krajowej gospodarki warto podkreślić, że w 2020 roku na terenie Polski było 3,2 tys. przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym, a wartość ulokowanego w nich kapitału zagranicznego wyniosła 215,6 mld zł. W populacji podmiotów z kapitałem zagranicznym dominowały jednak jednostki mikro i małe o liczbie pracujących do 49 osób, które stanowiły 80,6% ogólnej liczby przedsiębiorstw. Z kolei udział podmiotów średnich (50–249 osób pracujących) stanowił 12,7% całej grupy, a dużych (250 i więcej osób) tylko 6,7%²⁸. Jest to z pewnością argument, który pokazuje, że pomimo wzrostu atrakcyjności polskiej gospodarki dla inwestorów zagranicznych, w tym inwestycji BIZ, można uznać, że stopień zagrożenia bezpieczeństwa ekonomicznego jest nadal niski²⁹.

²⁶ *Konwergencja modeli ekonomicznych. Polska i Ukraina*, red. M.G. Woźniak, Kraków 2009, s. 289–302.

²⁷ T. Kożak-Siara, J. Majkowska, *Determinanty bezpieczeństwa ekonomicznego państwa*, „Bezpieczeństwo Publiczne”, 2018, t. 6, nr 1, s. 129–149.

²⁸ *Działalność gospodarcza przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w 2020 roku*, Warszawa 2020.

²⁹ *Zagraniczne Inwestycje Bezpośrednie w Polsce*, Warszawa 2020.

Należy jednak podkreślić, że na wysokim poziomie otwartości gospodarek narodowych, w warunkach globalnej asymetrii, zyskują przeważnie kraje wysoko rozwinięte, a nie państwa stanowiące strefę peryferii, z tradycyjną, przemysłową technologią masową oraz odznaczające się nierozwiniętym rynkiem wewnętrznym. Te ostatnie cechuje ponadto import wysokich technologii, zwiększanie eksportu, napływ inwestycji zagranicznych, w tym BIZ, a także agresywna polityka korporacji transnarodowych w przyjmującym je kraju, nakierowana głównie na osiągnięcie korzyści zagranicznych filii firm ulokowanych w kraju macierzystym. W tych warunkach korzystne tendencje globalizacyjne, polegające na pozyskiwaniu nowoczesnych technologii, wiedzy w zakresie organizacji i zarządzania oraz podwyższania jakości kapitału ludzkiego nie są tu dominujące, a coraz bardziej odczuwalne stają się negatywne skutki globalizacji, w tym wręcz zagrożenia w odniesieniu do niezależności niektórych gospodarek narodowych.

Ekonomiczna niezależność gospodarek narodowych otwartych na napływ kapitału zagranicznego w kontekście ich bezpieczeństwa

Niektórzy badacze podkreślają, że na bezpieczeństwo ekonomiczne gospodarki narodowej powinna składać się też ekonomiczna niezależność³⁰. Zgodnie z tym ujęciem bezpieczeństwo ekonomiczne łączy także w sobie niezależność decyzji gospodarczych, samodzielność prowadzonych polityk³¹, jak również nieuleganie naciskom ekonomicznym ze strony innych podmiotów³², w tym zagranicznych korporacji transnarodowych. W zapewnieniu bezpieczeństwa ekonomicznego ważna jest więc zdolność państwa do skutecznego przeciwstawienia się zewnętrznym naciskom, mogącym doprowadzić do zaburzeń rozwojowych. W związku z tym można powiedzieć, że bezpieczeństwo ekonomiczne zależy od barier ograniczających stan i strukturę stosunków gospodarczych państwa, które nie pozwalają skutecznie przeciwdziałać negatywnym oddziaływaniom zewnętrznym na możliwości rozwoju gospo-

³⁰ Z. Nowakowski, I. Protasowicki, *Bezpieczeństwo ekonomiczne jednostki a bezpieczeństwo ekonomiczne państwa*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Informatyki Zarządzania i Administracji w Warszawie”, 2008, nr 1, s. 1–12.

³¹ *10 lat nauk o bezpieczeństwie. Potencjał – problematyka – perspektywy*, red. P. Swoboda, A. Polończyk, Warszawa 2021.

³² Por. J. Gryz, *Bezpieczeństwo państwa. Władza – polityka – strategia*, Warszawa 2013; K.M. Książkowski, *Bezpieczeństwo ekonomiczne*, Warszawa 2011.

darczego, stabilność systemu politycznego, a także zdolność obronną państwa³³.

We współczesnym świecie bezpieczeństwo ekonomiczne jest związane nie tylko z postępowaniem społeczno-ekonomicznym i z możliwościami rozwojowymi poszczególnych państw, ale i z zagrożeniami dla bezpieczeństwa wynikającymi z oddziaływania otoczenia międzynarodowego, w tym funkcjonowania przedsiębiorstw międzynarodowych. Korporacje międzynarodowe dysponują siłą ekonomiczną, na którą zwłaszcza składają się: duża wielkość (mierzona wartością sprzedaży), nowoczesne technologie, a także produkty i usługi oraz systemy ich szybkiej dyfuzji i dystrybucji w skali międzynarodowej, wysoko wykwalifikowane kadry zarządzające, a zwłaszcza duża mobilność posiadanych oraz kontrolowanych kapitałów. Ze względu na swój potencjał ekonomiczno-finansowy korporacje międzynarodowe oddziałują na pozostałe podmioty zagranicznej i międzynarodowej polityki ekonomicznej, w tym zwłaszcza na organizacje międzynarodowe oraz gospodarkę narodową państw przyjmujących.

Najważniejszym aspektem zrozumienia problemu bezpieczeństwa ekonomicznego, a w szczególności związku między korporacjami transnarodowymi a gospodarkami narodowymi jest uświadomienie sobie faktu, że aby skutecznie spełniać swoją rolę międzynarodowego redystrybutora, korporacja transnarodowa musi swobodnie przenosić kapitał, technologię, doświadczenie biznesowe, towary i papiery wartościowe na całym świecie zgodnie z możliwościami rynkowymi, licząc się ze stratami i konkurencją. Dlatego też wkład tych podmiotów w efektywność i rozwój światowej gospodarki zależy od polityki rządów krajowych dotyczącej działalności tych firm. Jednak krajowe rządy są w niewielkim stopniu zainteresowane zwiększaniem się globalnej efektywności gospodarczej i globalnej gospodarki rozwoju, gdyż ich funkcją jest raczej ochrona i rozszerzanie interesów narodowych. Dlatego rządy krajowe traktują międzynarodowe przedsiębiorstwa w kategoriach politycznych i z uwzględnieniem korzyści ekonomicznych dla narodu i żyjącego w nim społeczeństwa, a nie dla całego świata³⁴.

³³ Szerzej: Z. Stachowiak, B. Stachowiak, *Kontrowersje i dylematy rozwiązania problemu bezpieczeństwa ekonomicznego w Polsce*, „Zeszyty Naukowe AON. Ekonomia Bezpieczeństwa i Logistyka”, 2014, nr 3, s. 189–220; M. Delong, M. Malczyńska-Biały, *Współczesna polityka bezpieczeństwa. Aspekty polityczne, gospodarcze i militarne*, t. 2, Rzeszów 2018.

³⁴ Ž. Simanavičienė, R. Žitkienė, P. Burak, *Transnational corporations and economic security: interaction in terms of globalization*, „Reporter of the Priazovskiy State Technical University”, Section: Economic sciences 2019, Issue 37, s. 156–163.

Jednak we współczesnym świecie ekonomiczna niezależność nie jest czynnikiem absolutnym, gdyż globalizacja wpływająca na charakter międzynarodowych stosunków ekonomicznych powoduje, że gospodarki narodowe stają się od siebie zależne. W tych warunkach ekonomiczną niezależność można odnosić do zdolności autonomicznej kontroli państwa nad zasobami narodowymi oraz utrzymania poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego z uwzględnieniem konkurencji na otwartym rynku międzynarodowym. W tym kontekście duże znaczenie przypisuje się uczestnictwu w wymianie międzynarodowej oraz kooperacji i wymianie światowych osiągnięć w różnych dziedzinach. Należy jednak pamiętać, że państwa, tworząc sieci powiązań handlowych, produkcyjnych, usługowych w przestrzeni międzynarodowej, w pewnym sensie uzależniają się od siebie, co jednak nie musi powodować utraty ich niezależności ekonomicznej, ale też może służyć do budowania przewagi konkurencyjnej. Współcześnie bowiem coraz większego znaczenia nabiera nie tylko konkurencja, ale także umiejętność kooperacji, wymiany osiągnięć i innowacji³⁵.

Kontrowersyjny jest też przepływ kapitału zagranicznego, przyczyniający się do utrwalania podziału świata na bogatą Północ i biedne Południe, a głównie brak dostatecznego postępu w wyrównywaniu poziomu dobrobytu między społeczeństwami, uzależnianie gospodarek państw słabiej rozwiniętych od państw znajdujących się na wysokim poziomie rozwoju, a zwłaszcza polityka korporacji transnarodowych, ukierunkowana na korzyści kraju eksportującego kapitał. Podkreśla się też, że przepływy kapitału zagranicznego, w tym szczególnie finansowego, przyczyniają się do szybkiego rozprzestrzeniania się współczesnych kryzysów gospodarczych na świecie. Poza tym formułowana jest też teza, według której kryzysy te są następstwem braku ogólnoświatowej strategii rozwoju i funkcjonowania odrębnych narodowych polityk w zakresie przepływu kapitału zagranicznego i jego lokowania w kraju przyjmującym oraz działań korporacji transnarodowych, przez co niedostatecznie są wykorzystywane możliwości, które stwarza globalizacja. Z szacunków wynika, że światowa gospodarka korzysta zaledwie z 10–20%³⁶ potencjału globalizacji.

Warto podkreślić, że czynniki oddziałujące na bezpieczeństwo ekonomiczne mogą być również generowane przez zewnętrzne działania

³⁵ A. Kalata, Z. Nowakowski, I. Protasowicki, *Determinanty bezpieczeństwa ekonomicznego Polski* [w:] *Współczesne wyzwania polityki bezpieczeństwa – wybrane zagadnienia*, red. M. Ilnicki, Z. Nowakowski, Warszawa 2014.

³⁶ J. Bielecki, *Ranking „globalnych powiązań”*. *Holandia najlepiej wykorzystuje potencjał globalizacji*, Forsal.pl, <https://forsal.pl> (15.09.2022).

polityczne, militarne, ekologiczne czy demograficzne ukierunkowujące przepływ kapitału zagranicznego w ramach działania korporacji transnarodowych³⁷. Jak wcześniej wspomniano, ważna jest tu jednak zdolność do skutecznego przeciwstawienia się zewnętrznym naciskom ze strony takich korporacji, dotyczącym oddziaływania na prawo i ekonomię kraju goszczącego, mogącym doprowadzić do zaburzeń rozwojowych. Można tu bowiem zastosować też ujęcia odwołujące się nie tylko do możliwości rozwojowych, ale i zwłaszcza zagrożeń bezpieczeństwa ekonomicznego³⁸. Poprzez pryzmat znaczących zagrożeń, a w szczególności przez zdolność przeciwstawiania się wpływom innych państw i ich gospodarek, a także agresywnej polityce korporacji transnarodowych, bezpieczeństwo ekonomiczne gospodarki narodowej dobitnie w swoich publikacjach definiuje V. Cable³⁹. Zagrożeniem bezpieczeństwa ekonomicznego jest zwłaszcza agresja ekonomiczna, która przyjmuje formę wojny gospodarczej czy sankcji ekonomicznych, ale też monopolizacji gospodarki albo „wypierania” rodzimej produkcji, oraz zjawisko uzależnienia widoczne zwłaszcza w krajach znajdujących się na niższym poziomie rozwoju. Na poziomie globalnym światowa równowaga społeczno-gospodarcza może zostać więc znacznie zaburzona przez korporacje transnarodowe⁴⁰ przyczyniające się do tworzenia podziału na bieguny geoeconomiczne oraz wewnątrz nich. Widoczne stały się zwłaszcza dążenia przedsiębiorstw międzynarodowych do pogłębiania dominacji w światowej gospodarce.

Zakończenie

Źródłem współczesnej dyskusji naukowej jest wzmagająca się aktywność korporacji transnarodowych na rynkach międzynarodowych. Problemów dostarcza przy tym zarówno precyzyjne określenie relacji korporacji z innymi uczestnikami stosunków międzynarodowych, jak

³⁷ J. Kostecki, *op. cit.*, s. 53–80.

³⁸ Bezpieczeństwo ekonomiczne z punktu widzenia zarówno możliwości, jak i zagrożeń dla procesów rozwoju społeczno-gospodarczego tłumaczą m.in. E. Marshall Green, A. Lubbe, S. Michałowski, E. Frejtag-Mika, J. Sperling, E. Kirchner czy P. De Souza. Z kolei poprzez pryzmat zagrożeń bezpieczeństwo ekonomiczne definiują Ch. Dent i K. Książkowski. Por. K.A. Kłosiński, *Światowe determinanty bezpieczeństwa ekonomicznego* [w:] *Bezpieczeństwo ekonomiczne państw*, red. T. Guz, K.A. Kłosiński, P. Marzec, Lublin–Tomaszów Lubelski 2006; A. Bralewski, *Zagrożenia bezpieczeństwa ekonomicznego Polski*, „Zeszyty Naukowe SGSP”, 2018, nr 68, s. 209–225.

³⁹ Por. V. Cable, *The Storm: The World Economic Crisis and What It Means*, London 2009; V. Cable, *Money and Power*, London 2022.

⁴⁰ Z. Nowakowski, I. Protasowicki, *op. cit.*, s. 1–12.

i diagnoza przejawów ich oddziaływania na międzynarodowe środowisko, w tym także na światową sferę polityczną oraz politykę kraju przyjmującego. Z jednej strony, mogą oferować dobra i usługi po konkurencyjnych cenach, a z drugiej zaś, stosować praktyki monopolistyczne. Przez operacje finansowe na światowych rynkach mogą na skalę globalną powodować kryzysy: gospodarcze, walutowe czy handlowe, a poprzez wywieranie wpływu na media masowe przyczyniać się do kreowania nowych potrzeb konsumpcyjnych i stylów życia. Mogą wpływać też na osoby, instytucje i proces tworzenia prawa.

Warto także podkreślić, że czynnik zewnętrzny względem narodowej gospodarki występujący w postaci powiązań międzynarodowych, a odnoszący się do oddziaływania korporacji transnarodowych, wpływając na bezpieczeństwo ekonomiczne państwa przyjmującego, charakteryzuje się niejednokrotnie ograniczonymi możliwościami jego kształtowania, stąd może oddziaływać na sytuację poszczególnych państw zarówno pozytywnie, jak i negatywnie.

Biorąc pod uwagę dyskusję wyników, warto podkreślić, że większość analiz makroekonomicznych sugeruje występowanie istotnego i pozytywnego wpływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych realizowanych przez korporacje transnarodowe na dynamikę rozwoju gospodarek narodowych krajów przyjmujących kapitał zagraniczny⁴¹. Znajduje to potwierdzenie zwłaszcza w odniesieniu do krajów z grupy tzw. doganiających. Istotny związek występuje pomiędzy udziałem bezpośrednich inwestycji zagranicznych w dochodzie narodowym a tempem wzrostu dochodu narodowego. Napływ tych inwestycji jest bowiem ważnym źródłem kapitału⁴², gdyż stanowi uzupełnienie niewystarczających krajowych inwestycji prywatnych, a także daje nowe możliwości zatrudnienia oraz importu technologii w kraju przyjmującym, co prowadzi do pobudzenia jego wzrostu gospodarczego⁴³. Według jednego z badań dotyczących polskiej gospodarki i roli bezpośrednich inwestycji zagranicznych w stymulowaniu jej rozwoju można stwierdzić, iż między dynamiką napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych a dynamiką wzrostu PKB występuje stosunkowo istotna zależność li-

⁴¹ Por. *Otwarcie...*, s. 231.

⁴² Inne relacje makroekonomiczne w tym zakresie w powiązaniu z BIZ dla polskiej gospodarki w swojej pracy doktorskiej badała m.in. E. Polkowska. Por. E. Polkowska, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne a dynamika eksportu*, Białystok 2020.

⁴³ Por. M. Bengoa, B. Sanchez-Robles, *Foreign direct investment, economic freedom and growth: new evidence from Latin America*, „European Journal of Political Economy”, 2003, no. 19; A. Chowdhury, G. Mavrotas, *FDI and growth: What causes what?*, „The World Economy”, 2006, no. 29, s. 9–19.

niowa⁴⁴. Ponadto, na podstawie wykorzystania modeli ekonometrycznych i oszacowań modelu VECM można stwierdzić, iż jednym z czynników, który w istotnym stopniu determinuje tempo wzrostu PKB w Polsce, są właśnie bezpośrednie inwestycje zagraniczne. Okazuje się jednak, iż zdecydowanie największy wpływ na dynamikę PKB w Polsce, spośród podstawowych czynników wzrostu gospodarczego, miały zmiany rozmiarów zatrudnienia⁴⁵. Z kolei z innych badań wynika też, że zależność między dynamiką PKB a BIZ w Polsce mierzona współczynnikiem korelacji Pearsona oraz współczynnikiem determinacji jest statystycznie istotna. Współczynnik korelacji, wynoszący 0,87, wskazuje na silną, dodatnią zależność między tymi zmiennymi, zaś współczynnik determinacji R^2 wskazał, że 76% zmienności PKB jest wyjaśnione zmianami wielkości bezpośrednich inwestycji zagranicznych⁴⁶.

Biorąc pod uwagę perspektywę bezpieczeństwa ekonomicznego, można stwierdzić, że w odniesieniu do polskiej gospodarki występuje stosunkowo niski stopień jej uzależnienia od kapitału zagranicznego w formie bezpośrednich inwestycji zagranicznych, aczkolwiek ma on znaczący wpływ na dynamikę PKB. Powoduje to, że w okresach pogarszającej się sytuacji gospodarczej na rynku globalnym lub w okresie międzynarodowych kryzysów gospodarczych, gdy znacznie zmniejszy się wielkość globalnych przepływów bezpośrednich inwestycji zagranicznych, zjawiska te nie powodują znaczących skutków negatywnych dla gospodarki narodowej⁴⁷ i dynamiki jej rozwoju w Polsce. Odnosząc się do postawionej na wstępie hipotezy badawczej, można stwierdzić, że występuje stosunkowo słaby stopień uzależnienia polskiej gospodarki narodowej od kapitału zagranicznego, pomimo wzrostu dynamiki jego napływu w formie bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Wniosku tego nie można jednak postawić, biorąc pod uwagę perspektywę globalną, a zwłaszcza w odniesieniu do państw najslabiej rozwiniętych. W kontekście tezy przyjętej we wstępie artykułu warto podkreślić bowiem, że ocena wpływu ekspansji przedsiębiorstw międzynarodowych na niezależność i bezpieczeństwo ekonomiczne gospodarki narodowej

⁴⁴ M. Leszczyńska, K. Puchalska, *Direct foreign investment as a development factor of the economy and its economic security*, „Humanities and Social Sciences”, 2019, vol. XXIV, no. 26, s. 103–112.

⁴⁵ P. Misztal, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne jako czynnik wzrostu gospodarczego w Polsce*, „Finanse”, 2012, nr 1, s. 9–34.

⁴⁶ J. Stawska, *Inwestycje krajowe oraz bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce w świetle rozwoju polskiej gospodarki*, „Studia Europejskie”, 2014, nr 1, s. 91–107.

⁴⁷ Por. K. Stańczyk, *Poland's economic security in the context of globalisation processes*, „Zeszyty Naukowe «Scientific Papers of the Silesian University of Technology», «Organisation and Management Series»”, 2020, no. 145, s. 445–457.

kraju goszczącego jest często niejasna, zwłaszcza w obliczu dynamicznie zmieniającej się sytuacji geopolitycznej i gospodarczej. Wymaga to bowiem uwzględnienia licznych uwarunkowań i złożonych współzależności występujących między nimi. Stąd jednoznaczna ocena staje się niemożliwa. Szczególną uwagę należy zwrócić na wciąż nierozwiązane problemy globalne związane z przepływem kapitału zagranicznego na świecie i polityką korporacji transnarodowych, tj. regionalne dysproporcje rozwojowe i nierówności dochodowo-majątkowe, które powodują brak zadowalającego bezpieczeństwa ekonomicznego ludności na świecie, nawet jeżeli bezpośrednio lub pośrednio podmioty te nie zagrażają funkcjonowaniu gospodarek narodowych.

Bibliografia

- Allen I., *International Entrepreneurship Theory: Past, Present and Way Forward*, „Entrepreneurial Business and Economics Review”, 2016, no. 4, DOI: 10.15678/EBER.2016.040406.
- Beloshitskii D.S., Patlasov O., *Transformation Of Transnational Corporations Influence On The Economic Security Of Countries* [w:] *National Interest, National Identity and National Security*, ed. I. Savchenko, „European Proceedings of Social and Behavioural Sciences”, 2021, vol. 102. DOI: 10.15405/epsbs.2021.02.02.14.
- Bengoa M., Sanchez-Robles B., *Foreign direct investment, economic freedom and growth: new evidence from Latin America*, „European Journal of Political Economy”, 2003, no. 19. DOI:10.1016/S0176-2680(03)00011-9.
- Bielecki J., *Ranking „globalnych powiazań”. Holandia najlepiej wykorzystuje potencjał globalizacji*, Forsal.pl, <https://forsal.pl> (26.09.2022).
- Bonusiak G., Boratyn D., *Bezpieczeństwo społeczności lokalnych*, Rzeszów 2020.
- Bralewski A., *Zagrożenia bezpieczeństwa ekonomicznego Polski*, „Zeszyty Naukowe SGSP”, 2018, nr 68.
- Chowdhury A., Mavrotas G., *FDI and growth: What causes what?*, „The World Economy”, 2006, no. 29. DOI:10.1111/j.1467-9701.2006.00755.x
- Cable V., *Money and Power*, London 2022.
- Cable V., *The Storm: The World Economic Crisis and What It Means*, London 2009.
- Delong M., Malczyńska-Biały M., *Współczesna polityka bezpieczeństwa. Aspekty polityczne, gospodarcze i militarne*, t. 2, Rzeszów 2018.
- Działalność gospodarcza przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w 2020 roku*, Warszawa 2020.
- Dziekański P., *Bezpieczeństwo ekonomiczne wyzwaniem współczesnego regionu – próba oceny syntetycznej*, „Kultura Bezpieczeństwa. Nauka – Praktyka – Refleksje”, 2014, nr 16.
- [Dziesięć] *10 lat nauk o bezpieczeństwie. Potencjał – problematyka – perspektywy*, red. P. Swoboda, A. Polończyk, Warszawa 2021.
- Gasz M., *Znaczenie korporacji transnarodowych w gospodarce światowej*, „Ekonomia i Prawo”, 2012, nr 4.
- Gorynia M., Samelak O., *Przegląd badań nad funkcjonowaniem filii korporacji transnarodowych w Polsce*, „Gospodarka Narodowa”, 2013, nr 10.

- Gryz J., *Bezpieczeństwo państwa. Władza – polityka – strategia*, Warszawa 2013.
- Jetto-Gillies G., *Transnational Corporations and International Production. Concepts, Theories and Effects*, Cheltenham 2005.
- Jarczewska-Romaniuk A., *Korporacje w procesie globalizacji*, „Sprawy Międzynarodowe”, 2003, nr 1.
- Kalata A., Nowakowski Z., Protasowicki I., *Determinanty bezpieczeństwa ekonomicznego Polski* [w:] *Współczesne wyzwania polityki bezpieczeństwa – wybrane zagadnienia*, red. M. Ilnicki, Z. Nowakowski, Warszawa 2014.
- Kłosiński K.A., *Światowe determinanty bezpieczeństwa ekonomicznego* [w:] *Bezpieczeństwo ekonomiczne państw*, red. T. Guz, K.A. Kłosiński, P. Marzec, Lublin–Tomaszów Lubelski 2006.
- Konwergencja modeli ekonomicznych. Polska i Ukraina*, red. M.G. Woźniak, Kraków 2009.
- Korporacje transnarodowe w procesie globalizacji*, Globalizacja, <http://globalizacja.genialne.info> (24.09.2022).
- Kostecki J., *Wpływ czynników zewnętrznych i wewnętrznych na bezpieczeństwo ekonomiczne Polski*, Warszawa 2016.
- Kozak-Siara T., Majkowska J., *Determinanty bezpieczeństwa ekonomicznego państwa*, „Bezpieczeństwo Publiczne”, 2018, t. 6, nr 1, DOI: 10.52934/wpz.110.
- Księżopolski K.M., *Bezpieczeństwo ekonomiczne*, Warszawa 2011.
- Leszczyńska M., *Bezpieczeństwo ekonomiczne państwa a rozwój gospodarki i społeczeństwa*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy”, 2018, nr 55, DOI: 10.15584/nsawg.2018.4.23 ISSN 1898-5084.
- Leszczyńska M., Puchalska K., *Direct foreign investment as a development factor of the economy and its economic security*, „Humanities and Social Sciences”, 2019, vol. XXIV, no. 26, DOI: 10.7862/rz.2019.hss.17.
- Nowakowski Z., Protasowicki I., *Bezpieczeństwo ekonomiczne jednostki a bezpieczeństwo ekonomiczne państwa*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Informatyki Zarządzania i Administracji w Warszawie”, 2008, nr 1.
- Misztal P., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne jako czynnik wzrostu gospodarczego w Polsce*, „Finanse”, 2012, nr 1.
- Ocicka B., *Współczesne strategie zarządzania międzynarodowymi łańcuchami dostaw*, „Studia Ekonomiczne”, 2016, nr 283.
- Otwarcie. Konkurencyjność. Wzrost*, red. K. Żukrowska, Warszawa 2016.
- Polkowska E., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne a dynamika eksportu*, Białystok 2020.
- Poznańska K., Kraj M., *Badania i rozwój w korporacjach transnarodowych*, Warszawa 2015.
- Puchalska K., Majka A., *Internacjonalizacja przedsiębiorstw sektora MSP. Istota – formy – bariery*, Rzeszów 2021.
- Raczkowski K., *Bezpieczeństwo ekonomiczne. Wyzwania dla zarządzania państwem*, Warszawa 2012.
- Rymarczyk J., *Międzynarodowe stosunki gospodarcze*, Warszawa 2006.
- Stachowiak Z., Stachowiak B., *Kontrowersje i dylematy rozwiązania problemu bezpieczeństwa ekonomicznego w Polsce*, „Zeszyty Naukowe AON. Ekonomia bezpieczeństwa i logistyka”, 2014, nr 3.
- Stawska J., *Inwestycje krajowe oraz bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce w świetle rozwoju polskiej gospodarki*, „Studia Europejskie”, 2014, nr 1.
- Stiglitz J.E., *Globalizacja*, Warszawa 2004.
- Strategia korporacji*, red. M. Ciszewska-Mlinaric, Warszawa 2015.
- Wdowicka M., *Ewolucja działania korporacji transnarodowych i jej znaczenie w gospodarce lokalnej* [w:] *Wybrane problemy miast i aglomeracji miejskich na początku*

- XXI wieku*, red. J. Parysek, „Biuletyn IGS-EiGP UAM w Poznaniu” 2008, seria „Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna”, nr 6.
- World Investment Report 2022, Chapter 1 – Global Investment Trends and Prospects*, UNCTAD, <https://worldinvestmentreport.unctad.org> (28.09.2022).
- World Investment Report in excel format, FDI inflows, by region and economy, 2010–2021*, UNCTAD, <https://worldinvestmentreport.unctad.org> (27.09.2022).
- Zabielska I., Fierek M., *Korporacje transnarodowe jako podmiot procesu globalizacji*, <http://www.konferencja.edu.pl/ref8/pdf/pl/Zabielska-Fierek-Olsztyn.pdf> (17.09.2021).
- Zagraniczne Inwestycje Bezpośrednie w Polsce*, Warszawa 2020.

Implications for the economic security of national economies arising from the expansion of international enterprises

Abstract

Purpose: Due to their economic and financial potential, international enterprises influence other entities of foreign and international economic policy, in particular international organizations and the national economy of host countries. The article presents this influence from the point of view of the problem of economic security and independence of national economies. Hence, its main goal is to try to define the effects of activities of international enterprises from this perspective. The article focuses in particular on the aspects of the influence of foreign capital, including FDI, on the economic security of national economies. **Hypothesis:** The increasing dynamics of the inflow of foreign capital may lead to a decline in the country's economic security. **Methodology:** The methodology of professional literature analysis, the monographic-descriptive method and the analysis of statistical data from UNCTAD databases, IGCC and GUS were used. The study period is 2010–2021. **Findings:** The conducted literature research allows us to state that in the modern world, economic security is not only related to socio-economic progress and development opportunities of individual countries, but also to security threats resulting from the influence of the international environment, including the functioning of transnational corporations, which have a significant economic force. On the other hand, taking into account empirical research and the assessment of the situation from the perspective of economic security, it can be indicated that there is a relatively weak degree of dependence of the Polish national economy on foreign capital (despite the increase in the inflow dynamics) in the form of foreign direct investment. However, this conclusion cannot be made taking into account the global perspective and the dynamically changing geopolitical and economic situation. **Implications for theory and practice:** The increasing activity of transnational corporations in international markets is the source of extensive contemporary scientific discussion. Problems are also caused by the precise definition of the relationship between the corporation and other participants in international relations, as well as the diagnosis of the manifestations of their impact on the international environment, including the global political sphere and the politics of the host country, as well as its national economy. **Originality and value:** The article attempts to assess the impact of the expansion of international enterprises on the economic security and independence of the national economy of the host country.

Keywords: economic security, national economies, international enterprises, transnational corporations, foreign direct investment